

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	9
------------	---

1. BÖLÜM

DİN FELSEFESİ /	13
<i>Mehmet Sait Reçber</i>	

2. BÖLÜM

İMAN, AKIL VE BİLGİ İLİŞKİSİ /	
<i>Ferit Uslu</i>	

1. Konuyla İlgili Temel Kavramlar	31
1.1. Aklilik	31
1.2. İman, Bilgi, Zan	32
2. İman Akıl İlişkisi Sorunu	34
3. İman-Akıl İlişkisi İle İlgili Temel Yaklaşımlar	35
3.1. Aklı İmanda Yegâne Otorite Gören Anlayış	35
3.2. İmanı Akla Aykırı Gören Anlayış	37
3.3. Fideist (<i>İmancı</i>) Anlayış	39
3.4. Katı Akılcı Anlayış	45
3.5. İlimli Akılcılık	48

3. BÖLÜM

ULÛHİYET ANLAYIŞLARI /	
<i>Musa Kazım Arıcan</i>	

1. Teizm	59
2. Deizm	63
3. Panteizm	66
4. Panenteizm	73

4. BÖLÜM

TANRI'NIN SIFATLARI /	
<i>Mehmet Sait Reçber</i>	

1. Aşknlık	83
2. Birlik	87

3. Basitlik.....	92
4. Zorunluluk.....	95
5. Ezelilik.....	98
6. Bilgi.....	102
7. Kudret.....	109
8. İrade ve Yaratma.....	113

5. BÖLÜM

TANRI'NIN VARLIĞININ DELİLLERİ /

Mehmet Sait Reçber

1. Ontolojik Delil.....	123
2. Kozmolojik Delil.....	128
3. Teleolojik Delil.....	135
4. Ahlâk Delili.....	141
5. Dinî Tecrübe Delili.....	146

6. BÖLÜM

ATEİZM VE KANITLARI /

Engin Erdem

4	1. Ateizm.....	157
	1.1. Ateizmin Tanımı.....	157
	1.2. Ateizmin Çeşitleri.....	158
	2. Ateistik Kanıtlar ve Eleştirisi.....	162
	2.1. Materyalizm/Fizikalizm ve Natüralizm.....	163
	2.2. Materyalizm/Fizikalizm ve Natüralizmin Eleştirisi.....	168
	2.3. Pozitivizm ve Mantıksal Pozitivizm.....	176
	2.4. Pozitivizm ve Mantıksal Pozitivizmin Eleştirisi.....	179
	2.5. Ahlaki Ateizm.....	182
	2.6. Ahlaki Ateizmin Eleştirisi.....	184

7. BÖLÜM

KÖTÜLÜK SORUNU /

Metin Yasa

1. Kötülük Sorunu İçindeki Temel Soru.....	193
1.1. Kötülüğün ve Kötülük Sorununun Tanrı İle Olan İlişkisi.....	195
1.2. Kötülüğün ve Kötülük Sorununun İnsan ile Olan İlişkisi.....	196
2. Kötülük Sorununun Ortaya Konuluşu.....	197
2.1. Kötülük Sorununun Mantıksal Modeli.....	198
2.2. Kötülük Sorununun Kanıtsal Modeli.....	200

3. Kötülük Sorununa İlişkin Geleneksel Çözümler	202
3.1. Kötülük Olmasa İyilik Olmazdı Önerisi	202
3.2. Kötülük Olmasa İyilik Bilinemezdi Görüşü	203
3.3. Olabilen Dünyaların En İyisi Savı	204
4. Kötülük Sorununun Çözümüne İlişkin Modern Görünümlü Öneriler	205
4.1. Özgür İrade Savunması	205
4.2. Ruh-Olgunlaştırma Teodisesi	206
5. Kötülük Sorununa Yönelik Yeni Çözüm Önerilerine Doğru	207
5.1. Kötülük Sorununa Yönelik Yeni Arayış Gerekçeleri	208
5.2. Modern Bir Çözüm Önerisi Olarak Aşk Teodisesi	209
6. Sonuç ve Değerlendirme	211

8. BÖLÜM

VAHİY VE MUCİZE /

Recep Kılıç

1. Vahiy	217
1.1. Vahyin Kelime Anlamı	218
1.2. Vahiy Teriminin Kullanılış Şekilleri	219
1.3. Vahyin Unsurları	222
1.4. Vahiy ve Kutsal Kitap	231
1.5. Vahiy ve Bilgi	233
1.6. Vahiy ve İman	236
1.7. Vahyin Temellendirilmesi	238
1.8. Vahyin Doğrulanması	241
2. Mucize	243
2.1. Mucizenin Tanımlanması	244
2.2. Hume ve Mucize	248
2.3. Mucizenin Kanıtlanması	249

9. BÖLÜM

DİN DİLİ /

Zikri Yavuz

1. Giriş	255
2. Doğrulama İlkesi ve Anlam Teorisi	257
2.1. Yanlışlama İlkesi	261
2.2. Yanlışlama İlkesine İtirazlar	263
3. Din Dili ve Dil Oyunları	264
4. Tenzihî Din Dili	270

5. Dini Sembolizm.....	274
6. Din ve Mitoloji.....	277
7. Analogik Yaklaşım.....	280

10. BÖLÜM DİNİ ÇEŞİTLİLİK /

Rahim Acar

1. Dini Çeşitlilik Vakıasının Anlaşılması ve Yorumlanması.....	289
2. Teolojik-Epistemolojik bir Mesele Olarak Dinî Çeşitlilik Karşısındaki Tavırların Şekillenmesindeki Etkenler.....	290
3. Teolojik-Epistemolojik bir Mesele Olarak Dinî Çeşitlilik Karşısındaki Belli Başlı Mevziiler.....	292
3.1. Dışlayıcılık.....	292
3.2. Kapsayıcılık.....	298
3.3. Dinî Çoğulculuk.....	303

11. BÖLÜM ÖLÜM VE ÖLÜMSÜZLÜK /

Muhsin Akbaş

6	1. Giriş.....	319
	2. Ölüm.....	220
	2.1. Ölüm Önemli Mi?.....	320
	2.2. Ölüm Korkusu.....	322
	3. Ölüm Sonrası Hayat.....	323
	3.1. Ölüm Sonrası Hayat İncancının Dayanakları.....	323
	3.2. Ölüm Sonrası Hayat Çeşitleri.....	325
	3.3. Ruhun Ölümsüzlüğü.....	326
	3.4. Diriliş.....	330
	3.5. Objektif Ölümsüzlük.....	334
	3.6. Kişisel Kimlik Problemi.....	335

12. BÖLÜM DİN VE AHLÂK İLİŞKİSİ /

Recep Kılıç

1. Tarihi Seyri İçinde Din-Ahlâk İlişkisi.....	343
1.1. Antik Yunan Felsefesi.....	343
1.2. Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman Düşünce Geleneği.....	346
1.3. Orta Çağ Düşüncesi.....	349
1.4. Modern Felsefe.....	350

2. Mantık/Epistemolojik Açıdan Din-Ahlâk İlişkisi.....	353
2.1. Özdeşlik İlişkisi.....	354
2.2. Uyumluluk İlişkisi.....	355
2.2.a. Ahlâkın Dinden Türetilmesi.....	355
2.2.b. Dinin Ahlâktan Türetilmesi.....	358
2.3. Bağımsızlık İlişkisi.....	359
2.4. Kısmî Uyumsuzluk İlişkisi.....	359
2.5. Dışlayıcılık İlişkisi.....	361
3. Sonuç.....	362

13. BÖLÜM
DİN VE BİLİM İLİŞKİSİ /
Zikri Yavuz

1. Giriş.....	367
2. Çatışma.....	370
2.1. Natüralizm ve Din.....	371
2.2. Evrim Teorisi.....	372
2.3. Zihin Beden Ayrılığı.....	375
3. Bağımsızlık.....	379
4. Entegrasyon.....	382
5. Diyalog.....	384

14. BÖLÜM
DİN VE SANAT İLİŞKİSİ /
Aydın Işık

1. Estetik Tecrübe ve Dini Hayatın Estetik Boyutu.....	391
2. İslam Sanatı.....	398
3. Sanat'ın Arındırıcı Doğası.....	402
4. Ritüel ve Sanat İlişkisi.....	412
5. Dini Çoğulculuk ve Sanat.....	415
DİZİN	421
YAZAR ÖZGEÇMİŞLERİ	429

ÖNSÖZ

Din felsefesi günümüzde gittikçe ilgi çeken ve gün geçtikçe zenginleşen geniş literatüre sahip bir felsefe disiplini. Bunun çeşitli nedenlerinden söz edilebilir. Bunlardan bir tanesi din felsefesinin ele aldığı başlıca konuların neredeyse felsefenin ilk dönemlerine kadar gerilere giden uzun bir geçmişe sahip olması; bu konuların birçok filozof tarafından şu veya bu şekilde ele alınmış olmasıdır. Öyle ki, felsefe tarihinde Tanrı veya Nihaî Varlık fikri üzerine eğilmeyen, onun varlığıyla ilgili müspet veya menfi, doğrudan veya dolaylı düşünceler ileri sürmüş bir filozofa rastlamak neredeyse imkânsızdır. Din felsefesinin revaç bulmasının bir diğer nedeni de modern dönemlerde farklı bir boyut kazanan din, bilim ve felsefe ilişkisidir. Böyle bir ilişkinin Ortaçağ'dan farklı olarak modern dönemlerde daha tartışmalı ve hatta zaman zaman bir çatışma halini almış olması dine yönelik eleştirilerin çoğalmasına neden olmuşsa da bu durum din felsefesinin önemini azaltmamış, aksine artırmıştır. Gerek dine/ dinî inançlara yönelik eleştirilerin temellendirilme çabaları gerek bu eleştirilere karşılık vermek için geliştirilen argümanların felsefi değeri din felsefesi alanının canlanmasına ciddi bir katkı sağlamıştır ve bu canlılık günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Modern dönemlerdeki kimi beklentilerin aksine, dinin kaynağı, mahiyeti ve gerekliliğine ilişkin soruların önemini korumaya devam etmiş olması dinî inançların entelektüel ve ahlâkî değerine yönelik felsefi araştırmaların ve soruşturmaların canlılığını korumasına neden olmuştur. Dolayısıyla, daha önceki dönemlerde olduğu gibi, günümüzde de dinin ciddi bir entelektüel ilginin konusu olması din felsefesine duyulan ihtiyacı belirginleştirdiği ölçüde önemini de pekiştirmiş görünmektedir.

Mevcut görünümüyle din felsefesinin daha çok Batılı ve hatta Anglo-Amerikan dünyasında baskın olan felsefenin ilgileriyle ve yaklaşımlarıyla biçimlendiği yanlış bir gözlem değildir. Ancak bu durum din felsefesinin öneminin böyle bir coğrafyayla sınırlı olduğu veya böyle bir kültüre endekslenebileceği anlamına gelmez. Din felsefesinde ele alınan kimi sorunlar ile üzerinde durulan konulara verilen önem sırasının böyle bir kültürün tarihsel ve toplumsal öncelikleriyle ilişkilendirilmesi bir ölçüde gerekli görülebilir. Fakat böyle bir şeyin din felsefesi için tümüyle doğru olduğu söylenemez. Ele alınan sorular ile ileri sürülen çözüm arayışlarının büyük bir kısmı İslâm düşüncesinin yabancı olmadığı konulardır. Bu bağlamdaki farklılıkların önemli bir kısmı bilinen geleneksel dinî-felsefi sorunların kısmen yeni ve biraz da teferruatlı sayılabilecek bir felsefi üslup ve yaklaşımla ele alınmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durumu söz konusu

meselelerin deyim yerindeyse bir güncellenmesi şeklinde yorumlamanın sadece mümkün değil, gerekli olduğu bile söylenebilir.

Günümüz Batı felsefesindeki bu canlılığına karşın ülkemizde din felsefesinin gereken yankıyı gördüğü söylenemez. Bunun başta gelen nedenlerinden biri din felsefesinin bir akademik disiplin olarak üniversitelerimizde uzun bir geçmişe sahip olmaması, daha doğrusu henüz bir başlangıç aşamasında olmasıdır. Bunun muhtemel bir diğer nedeni de din-felsefe ilişkisine dair tartışmaların, Batı'dakilerine kıyasla, beklenen düzeyde entelektüel bir zemin bulamamış olmasıdır.

Türkiye’de din felsefesi alanında ortaya konulan telif ve tercüme çalışmalarının sayısının gün geçtikçe arttığını söylemek mümkündür, ama bu sayı yeterli olmaktan henüz uzaktır. Elinizdeki kitabın bu çalışmalara giriş düzeyinde de olsa bir katkı sağlayacağı kanaatindeyiz. Din felsefesinin belli başlı konularının ele alındığı bu kitabın ülkemizin değişik üniversitelerinde din felsefesi alanında çalışan akademisyenler tarafından yazılan kolektif bir çalışma olması da kayda değer bir husustur. Bir disiplinin gelişiminde bu türden ortak çalışmaların değeri küçümsenemez.

Bu türden ortak çalışmaların önemli avantajlarının yanında küçük de olsa bazı dezavantajlarından söz edilebilir. Birbirinden farklı düşüncelere, yaklaşımlara ve üsluplara sahip yazarların kaleminden çıkmış yazılardan oluşan bir kitabın sergilemiş olduğu farklılıklar okuyucu açısından zaman zaman bir takım kırılmalara neden olabilir. Ama bu farklıları bir zenginlik olarak da görmek mümkündür. Yazıların sergilemiş oldukları bu farklılıkların olağan karşılanması gerektiği düşüncesinden hareketle gerekli olmadıkça herhangi bir müdahalede bulunmamanın daha doğru olacağını düşündük. Okuyucunun da bunu takdir edeceğini umuyoruz.

Son olarak, bu kitapta yer alan yazıların hepsinin ilk defa burada yayımlanan yazılar olmadığını belirtmemiz gerekir. “Tanrı’nın Sıfatları”, “Tanrı’nın Varlığının Delilleri”, “Ateizm ve Kanıtları”, “Vahiy ve Mucize”, “Din Dili”, “Din ve Ahlâk İlişkisi”, ile “Din ve Bilim İlişkisi” bölümleri daha önce basılan *Din Felsefesi* (ed. Prof. Dr. Recep Kılıç, Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları, 2013) adlı kitapta yayımlanan ilgili bölümlerin gözden geçirilmiş ve kısmen genişletilmiş birer versiyonundan oluşmaktadır. Bu yazıların bu şekilde burada tekrar yayımlanması hususundaki müsaadelerinden dolayı Ankara Üniversitesi Rektörlüğü’ne olan minnettarlığımızı ifade etmek isteriz. Bu vesileyle teklifimizi kabul ederek yazdıkları bölümle kitabın oluşmasına katkıda bulunan bölüm yazarı öğretim üyelerimize ve eserin yayımını gerçekleştiren Grafiker Yayınları’nın sahibi ve çalışanlarına teşekkür ederiz.